

PRÁVO A ÚSTAVA

Jakub Razim

ZÁKLADNÍ POJMY

Ústavní právo (Filip)

- **OBJ = soubor pr. předpisů, které regulují státně mocenské a moc omezující vztahy** (pr. odvětví, věd. a učeb. disciplína)
 - součást VP a východisko všech dalších pr. odvětví
 - ve VP enumerativnost st. pretenzí x v SP legální licence
- **SUBJ = ústavně zaručené subjektivní veřejné právo**
- **FCE (? k čemu slouží) → regulace fundamentálních spol. vztahů**
- **PŘEDMĚT (? co se reguluje)**
 - spol. vztahy, které:
 - vyjadřují nejobecnější povahu státu a st. moci (hodnoty, principy)
 - vyjadřují formu výkonu a organizaci st. moci
 - vyjadřují národní a menšinová práva
 - vyjadřují st. suverenitu dovnitř (jedinec - stát) a navenek (stát - stát)

Ústavní právo (Filip)

■ PŘEDMĚT (? co se reguluje)

- spol. vztahy, které se týkají:
 - základních prvků státu (st. moc, území, obyv.)
 - formy a organizace státu
 - omezení st. moci ve prospěch jednotlivce

■ OBSAH (? čím se reguluje): ústavněprávní normy v pramenech práva

Ústava

- **teorie ústavy = dílčí vědní obor zkoumající ústavu z hlediska:**
 - **his. vývoje**
 - **absolutismus (poddaný) → konstitucionalismus (občan)**
 - **organizace státu → postavení jednotlivce → cíle st. činnosti**
 - **funkcí**
 - **obsahu**
 - **formy**
- **pojem ústavy = souhrn pravidel, která určují základní mocen. poměry ve státě, jeho organizaci, fungování a vztahy k jednotlivci a jiným státům**
 - **materiální:** vztah ústavy ke státu (organizace a činnost státu), k právu (právo tvorba), ke společnosti (reálné mocenské poměry), k politice (účast na správě veřejných záležitostí)
 - **formální:** základní zákon se zvýšenou právní silou
 - **ideální**

Typologie ústav

- **dle pr. povahy:** právní (ústav. zřízení) x faktické (mocen. uspořádání)
- **dle participace při vzniku:** revoluční x dohodnuté x oktrojované
- **dle změnitelnosti:** rigidní x flexibilní
- **dle shody se skutečností:** reálné x fiktivní
- **dle přenositelnosti:** původní x přenesené
- **dle kvality pramene:** psané (mono-, polylegální) x nepsané

Funkce ústavy

- **právní:** vrcholek pr. řádu
 - legitimace k výkonu st. moci
 - reprezentace
 - integrace
 - kontrola výkonu moci
 - stabilizace
- **politická:** základní pravidla boje o moc
- **ideologická:** zaměření státu a společnosti
- **kulturní:** pr. a polit. kultura

Obsah ústavy

- **organizace a činnost státu a právo státu:**
 - vznik
 - území
 - obyv.
 - výkon st. moci (kdo a jak)
 - rozhodování st. orgánů
 - pr. řád
- **poměr státu ke společnosti („vztahová ustanovení“): ZPS**
- **cíle a hodnoty státu**

Forma ústavy

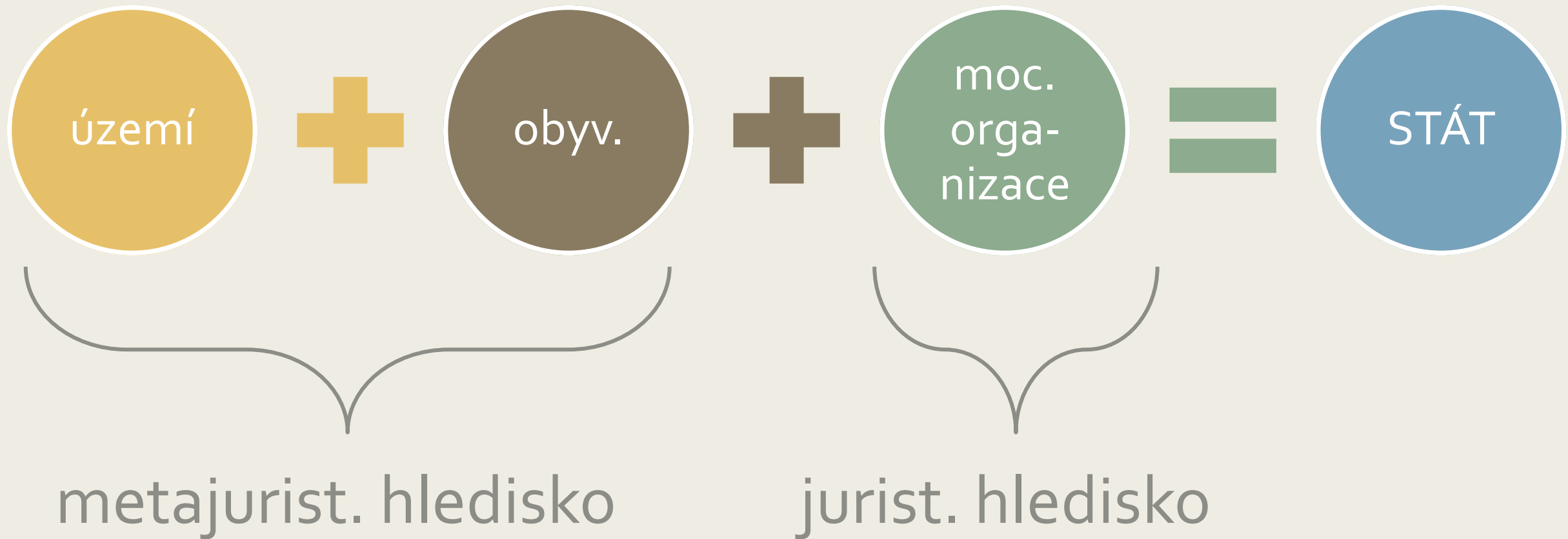
■ vnitřní uspořádání prvků:

- ústavní normy
- ústavní instituty
- ústavní systém

■ vyjádření ústavního obsahu navenek:

- **nadpis**
- **systematika** = textové členění: důležitější a obecnější věci napřed, zvláštní a mimořádné situace později
- **vyšší právní síla** (vztahová a aplikační hierarchie): neodporovatnost (mírnější - samospráva) + soulad (přísnější – st. správa)
- **ústavodárná procedura**: iniciativní subjekt, schvalovací subjekt, způsob projednání, většina pro schválení
- jazyk

Jellinekova „tříprvková definice státu“

Formy státu = organizace a fungování st. moci

FORMA VLÁDY

- účast občanů na st. moci
- složení, vztahy a povaha st. orgánů
- horizontální dělba moci
- **TYPY:**
 - **monarchie** → panovník
 - absolutní (neomezení)
 - konstituční (omezená)
 - **republika** → lid

ST. ZŘÍZENÍ

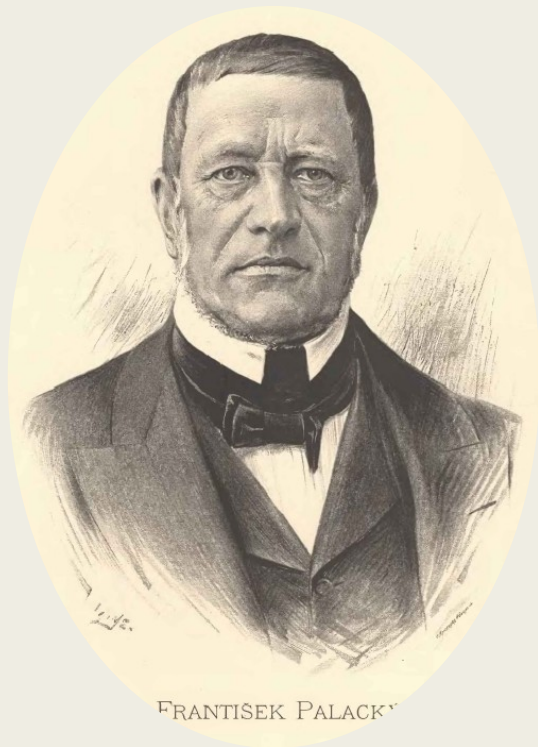
- územní členění státu
- vertikální dělba moci
- **TYPY:**
 - **unitární stát**
 - **(kon)federace**

ST. REŽIM

- regulace spol. života
- postavení jednotlivce vůči státu

OBDOBÍ HABSBURSKÉ MONARCHIE

1. SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÝ VÝVOJ
2. POLITICKÝ VÝVOJ
3. STÁTOPRÁVNÍ VÝVOJ

**„ČESKÉ“
19. STOLETÍ**

OD FEUDALISMU KE KAPITALISMU OD ZÁPADU K VÝCHODU

■ HOSPODÁŘSTVÍ:

- revoluce průmyslová, agrární, dopravní
- ekon. liberalismus, odstraňování překážek obchodu

■ SPOLEČNOST:

- modernizace, diferenciacce
- vzestup měšťanstva a buržoazie → „třetí stav“
- vnitřní diferenciacce:
 1. aristokracie → „první“ a „druhá“ společnost
 2. obyvatelstvo měst
 3. obyvatelstvo venkova
- 3 hl. spol. síly: dynastický stát, konzervativní aristokracie, liberální buržoazie
- čes. polit. reprezentace: právníci, zejm. advokáti
- **NÁROD:**
 - politický (staročeši), kulturně-etnický (mladočeši)
 - aristokratický kosmopolitismus x měšťanský nacionalismus

Tabulka č. 14: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1869

	Zemědělství, lesnictví, rybářství	Průmysl	Obchod a doprava	Ostatní
Čechy	50,73			15,30
Morava	57,14			14,81
Slezsko	51,80			14,79
celkem	52,29			15,52

Pramen: Přehled československých dějin, díl II/1, 1848–1918, Praha 1960, s. 198.

Tabulka č. 15: Počet činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1910

	Zemědělství, lesnictví, rybářství	Průmysl	Obchod a doprava
Čechy	36,60		
Morava	45,80		
Slezsko	35,10		
celkem	38,90		

Pramen: Lacina, V., Hospodářství českých zemí 1880–1914, Praha 1990, s. 88.

Zdroj: Jindra, Z.; Jakubec, I. (edd.). Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie

Tabulka č. 1: Struktura státních příjmů Rakouska-Uherska v letech 1847–1913 v %

Druh příjmů	1847	1868	1883	1889	1913
nepřímé daně	16,66	22,08	16,11	15,84	16,84
kolky, taxy, poplatky	5,26	14,70	20,41	17,25	16,52
výnos z cel	14,37	7,57	14,98	13,88	12,43

Pramen: Myška, M., Celní politika rakousko-uherské monarchie (se zvláštním zřetelem k hutnímu železářskému průmyslu) 1850 až 1914, Časopis Matice moravské, 1999, roč. 98, čís. 118, tab. č. 1, s. 50.

Tabulka č. 2: Přehled příjmů a výdajů státního rozpočtu monarchie v letech 1848–1913 v mil. zl. (1 zl. = 2 K)

Rok	1869	1889	1899	1904	1909
výdaje v mil. zl.	300,0	551,3	759,0	897,4	1441,8
příjmy v mil. zl.	323,2	562,4	799,1	898,9	1397,4

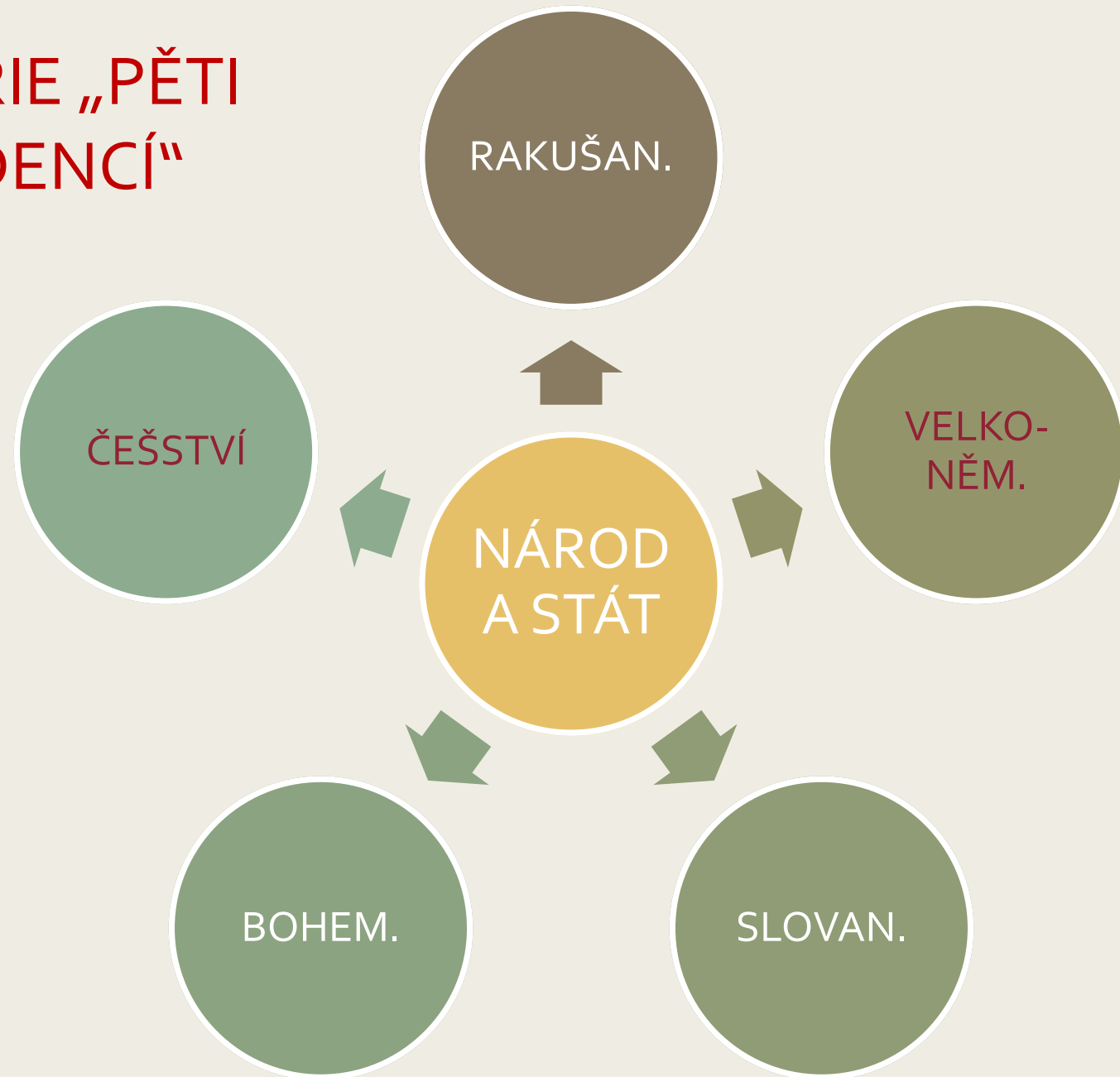
Pramen: Die Habsburgermonarchie 1848–1918, Bd. I, Wirtschaftsentwicklung, Wien 1973, s. 93.

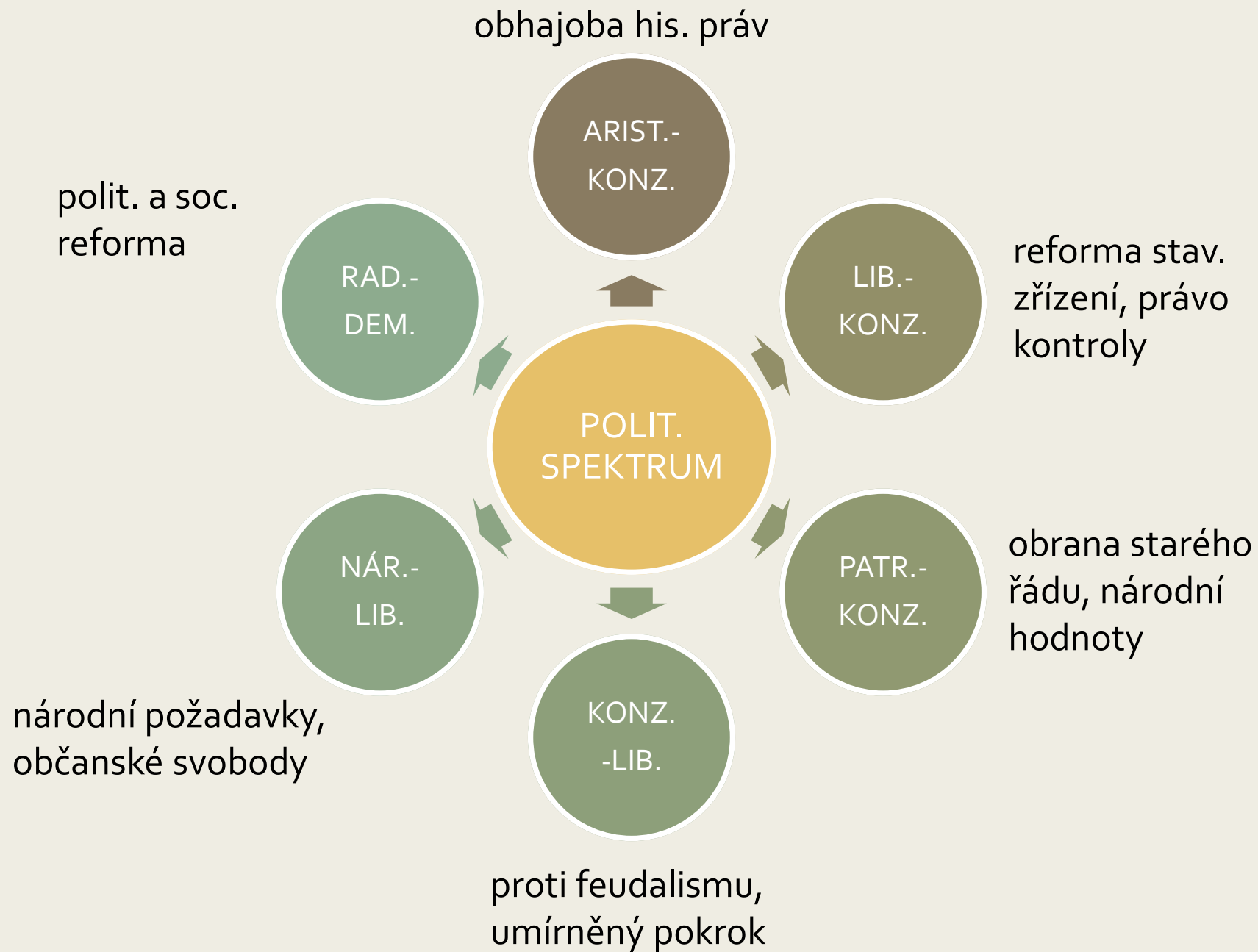
Tabulka č. 5 *Povolání českých poslanců zemského sněmu v Čechách zvolených v kuriích obchodních a živnostenských komor, měst a venkovských obcí v letech 1861–1901*

Povolání	Volby do zemského sněmu roku									
	1861	1867	1867	1870	1872	1878	1883	1889	1895	1901
		(I)	(II)							
Lékaři, lékárníci	11	8	7	8	9	5	6	5	5	5
Vysokoškolští učitelé	2	5	4	4	5	2	7	3	3	4
Středoškolští učitelé	11	8	8	6	7	2	6	3	-	1
Učitelé nižších škol	-	-	-	-	-	-	1	2	2	-
Vědci, novináři	2	8	7	8	10	6	6	3	3	2
Katoličtí kněží	7	4	4	4	4	3	4	-	-	1
Státní úředníci	3	2	2	-	-	-	-	-	1	1
Samosprávní úředníci	1	4	4	5	4	4	6	3	3	6
<i>Buržoazní a maloburžoazní vzdělanci</i>	62	64	60	59	63	49	57	43	38	38
Továrníci	4	6	6	5	4	3	6	5	4	3
Obchodníci, peněžníci	3	3	4	4	4	5	2	9	7	3
Inženýři	-	-	-	-	-	-	-	4	2	2
Manažeři	1	1	1	1	1	1	1	1	-	2
<i>Buržoazní podnikatelé</i>	8	10	11	10	9	9	9	19	13	10
Řemeslníci, živnostníci	-	-	-	-	-	1	1	2	5	8
Měšťané (bez bližších údajů)	1	8	8	10	7	9	6	5	2	-
<i>Maloburžoazie</i>	1	8	8	10	7	10	7	7	7	8
Rolníci, občanští statkáři	6	4	5	5	5	10	13	22	36	39
Mlynáři	2	2	2	3	3	4	4	4	2	2
<i>Agrární buržoazie</i>	8	6	7	8	8	14	17	26	38	41
Šlechtičtí velkostatkáři	1	2	1	2	1	1	2	2	1	-
Celkem	80	90	87	89	88	83	92	97	97	97

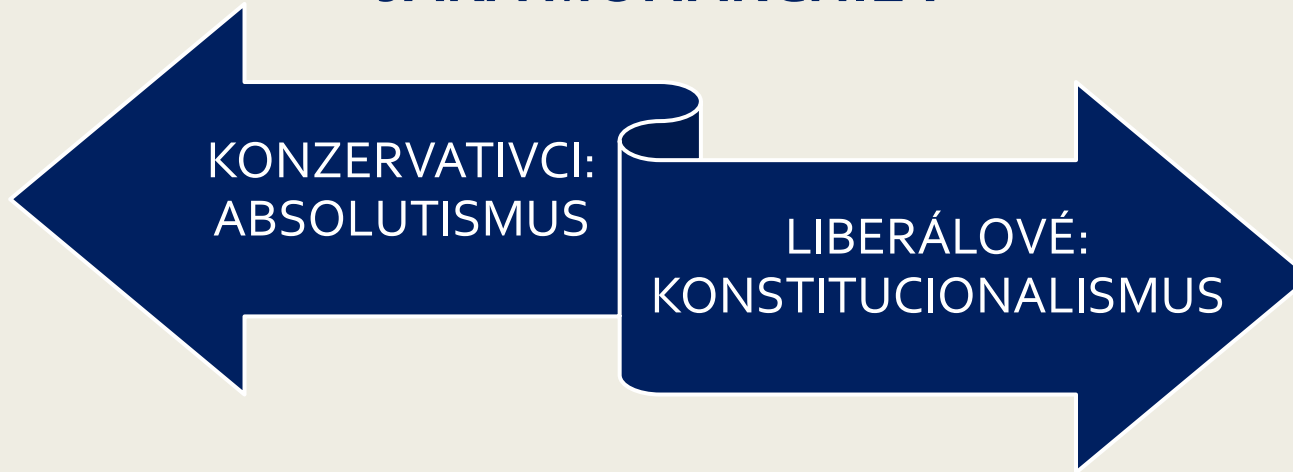
Zdroj: Kořalka, J. Češi v habsburské říši a Evropě 1815-1914

TEORIE „PĚTI TENDENCÍ“

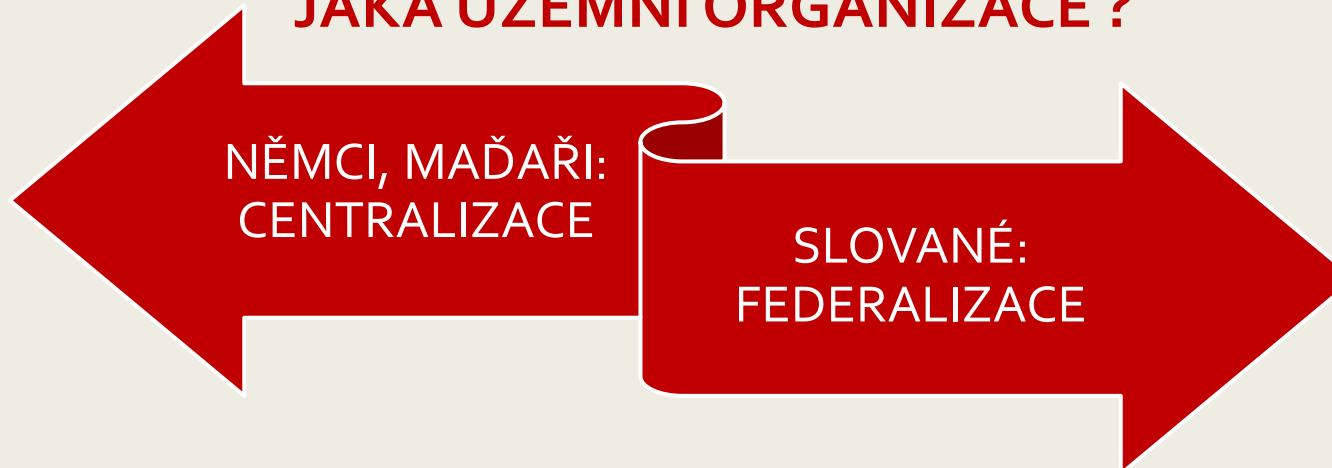

JAKÁ MONARCHIE ?

JAKÁ ÚZEMNÍ ORGANIZACE ?

Ústavní vývoj 1848 - 1918

„JARO NÁRODŮ“

- březen 1848 → vznik ministerské rady; dosavadní kolegiální dvorské úřady (Státní rada, Spojená rakousko-česká dvorská kancelář) se mění na monokratická ministerstva,
- **vznik ústředních správních institucí moderního typu**
- **patrimoniální správa nahrazena správou státní, tj. zeměpanskou**
- duben 1848 → **první ústava**, tzv. Pillersdorffova = počátky konstitucionalismu a parlamentarismu
- **konflikt spol. vs. stát**: reforma „shora“ x revoluce „zdola“
- 1848 → **politizace veřejného života**, vznik moderní čes. politiky a polit. programu (spolky, noviny)
- **3 období** dle vojenské a mezinárodněpolitické situace RAK:
 1. **raný konstitucionalismus (1848-1851)**
 2. **absolutismus (1852-1861)**
 3. **konstitucionalismus (1861 -)**

Raný rakouský konstitucionalismus 1848-1851

- princip monarchické legitimacy → původ a účel státní moci v panovníkovi
- nositelem suverenity **panovník**, lid se pouze podílí na výkonu státní moci
- **ústavy oktrojovány** panovníkem
- **bikameralismus** s horní komorou na stavovské bázi
- parlament nemá výlučnou zákonodárnou pravomoc, ale sdílí ji s panovníkem
- sankce monarchy
- nezávislost soudní moci
- garance ZPS

Dubnová (Pillersdorfova) ústava 1848

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

- 25.4.1848 – buržoazní revoluce v Evropě
x zemská zřízení (*Landesordnungen*)
- oktrojovaná
- centralistická (neplatila pro Uhry, Lombardii, Benátsko; Č a M provinciemi)
- fiktivní → nevstoupila v platnost, na jejím základě byl pouze svolán říšský sněm jako ústavodárné shromáždění (Vídeň, Kroměříž), rozehnané vojskem po porážce revoluce a bez výsledku
- **FORMA VLÁDY** (=kdo a jak vládne): konstituční monarchie
- **DĚLBA STÁTNÍ MOCI:**
 - **L:** císař a dvoukomorový říšský sněm; ŘS – nepřímo volená poslanecká sněmovna s řadou výjimek + císařem jmenovaný senát; Květnová reforma – zrušen Senát, elitarizace a redukce mandátů
 - **E:** císař + polit. odpovědní ministři
 - **J:** nezávislé soudy
- Historicky první katalog ZPS
- Zrušení poddanství

Březnová (Stadionova) ústava 1849

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

- 4.3.1849
- příč.: porážka revoluce
- oktrojovaná, centralistická
- zčásti fiktivní, zčásti realizovaná patenty a ministerskými nařízeními
- **FORMA VLÁDY:** konstituční monarchie
- **DĚLBA STÁTNÍ MOCI:**
 - **L:** císař + dvoukomorový říšský sněm (nepřímo volená zemská komora a přímo volená lidová komora); zákony přijímány na základě kooperace, nouzová opatření z výlučné vůle císaře
 - **E:** císař + polit. neodpovědní ministři (soukromí úředníci císaře) + říšská rada jakožto poradní orgán; vztah císaře vůči parlamentu formulovaný nejednoznačně – polit. pružný výklad umožnil posílit pravomoci monarchy
 - **J:** nezávislé soudy; říšský soud
- zmocňovací ustanovení - § 87
- listina základních občanských práv, avšak dle § 12 vláda může dočasně suspendovat všechna občanská práva

(Neo)absolutismus

- germanizace
- **unitarizace** → „korunní země“
- **ekon. liberalizace x likvidace a redukce občan. a polit. práv** (projevy veřejného mínění, spolčovací a shromažďovací právo)
- policejní represe
- spojenectví s církví na „koordinačním“ principu – konkordát 1855
- **L + E:** centralizace, hypertrofie státního dohledu, voj.-byrokratický charakter, kolegiální vláda a monokratická ministerstva jako nový, byrokratický úřad na nejvyšší úrovni (zahr., vnitř., spravedl., fin., války)
- **J:** soudcovská nezávislost se mění na „samostatnost“, odstranění porot, neveřejnost, sloučení se správou na nejnižším stupni
- obecní samospráva → modifikace volebních řádů, volené orgány podřízeny státním orgánům, zastavení delimitace (včleňování velkostatků do míst. obcí)

Silvestrovské patenty 1851

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

- likvidace ústavního zřízení
- centralismus
- polylegální soustava základních zákonů: 3 patenty
- **FORMA VLÁDY**: (neo)absolutistická monarchie
- **DĚLBA STÁTNÍ MOCI** není provedena:
 - L, E, J: císař jako vrcholný orgán státní moci
- jednotná organizace veřejné správy: obce-okresy (nové)-kraje-země
- ze ZPS se staly „státní cíle“ → privilegia daná lidu
- liberalizace ekonomiky x reglementace veřejného života

Konstitucionalismus

- **zhroucení absolutismu - příčiny**: vojenské porážky v ITA, diplomatický neúspěch v německém spolku, státní bankrot
- Říjnový diplom → „rozmnožená“ Říšská rada (německé velkopodnikatelské kruhy x šlechta); principy monarchického legitimismu a státoprávního historicismu + únorový patent
- **rozvoj obecní samosprávy** → odraziště pro uplatnění v parlamentární politice a vyšší správě, „rozvětvení“ působnosti

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

- 26. 2 1861
- oktrojovaná
- centralistická s náběhy k dualismu
- polylegální
- **FORMA VLÁDY:** konstituční monarchie
- **DĚLBA STÁTNÍ MOCI:**
 - **L:** císař + říšská rada jakožto říšské zastupitelstvo (1. panovníkem jmenovaná Panská sněmovna a zemskými sněmy volená Poslanecká sněmovna, 2. užší – pouze Předlitavsko a širší R-U) se dvěma komorami (poslanecká sněmovna nepřímo volená zemskými sněmy a senát jmenovaný císařem); zákony přijímány na základě kooperace; země – samosprávné celky
 - **E:** císař + ministři nejprve politicky neodpovědní, od roku 1867 odpovědní říšské radě a ústavě
 - **J:** soudy
- zmocňovací ustanovení - § 13
- zemská zřízení a volební řády do zemských sněmů
- absence ZPS
- 1863 – 1879 secese poslanců z Č a M - protest proti porušování his. státního práva, po návratu „drobečková politika“ a tzv. státoprávní ohrazení

Únorová (Schmerlingova) ústava 1861

Prosincová ústava 1867

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

- příč.: porážka v prusko-rakouské válce
- **dohodnutá** (přijata říšským sněmem)
- **decentralistická** (R-U dualismus; kombinace personální a reálné unie); „zbytková“ pravomoc a působnost zemských sněmů v podružnějších věcech
- polylegální
- spojení principu monarchické legitimacy a suverenity lidu → návaznost na březnovou ústavu z roku 1849
- katalog ZPS vzorem pro Ústavu 1920
- **FORMA VLÁDY**: konstituční monarchie
- **STRIKTNÍ DĚLBA STÁTNÍ MOCI**:
 - **L**: císař + dvoukomorová říšská rada (poslanecká sněmovna volena nepřímo zemskými sněmy a panská sněmovna jmenovaná císařem); zákony přijímány na základě kooperace; nouzová a jiná opatření z výlučné vůle císaře v oboru panovnických prerogativ (armáda, zahraniční politika) – u nouzových opatření podmínka kontrasignace příslušného ministra
 - **E**: císař + ústavně odpovědní ministři
 - **J**: nezávislé soudy, ústavní soudnictví reprezentované Říšským soudem

Rakousko-uherský dualismus

■ VYROVNÁNÍ:

- státoprávní
- finanční – společné náklady v poměru 70:30, od r. 1899 v poměru cca 65:34
- národohospodářské

■ PŮSOBNOST ÚSTŘEDNÍCH ORGÁNŮ:

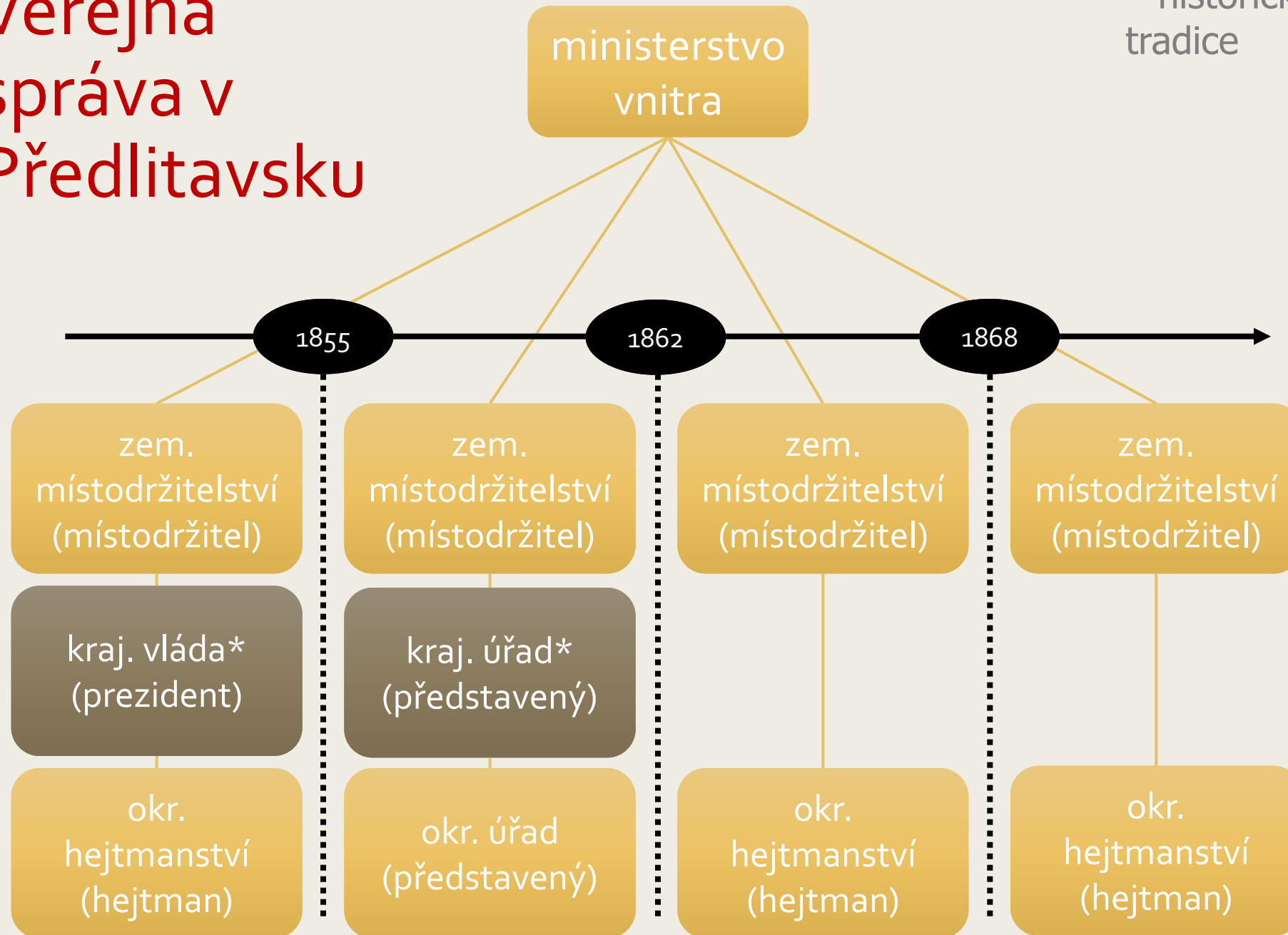
- věci „pragmaticky společné“ → solidární obrana, odtud zahraničí a vojenství
- věci „dualisticky společné“ → zahraniční obchod, cla

■ SPOLEČNÉ ÚSTŘEDNÍ ORGÁNY:

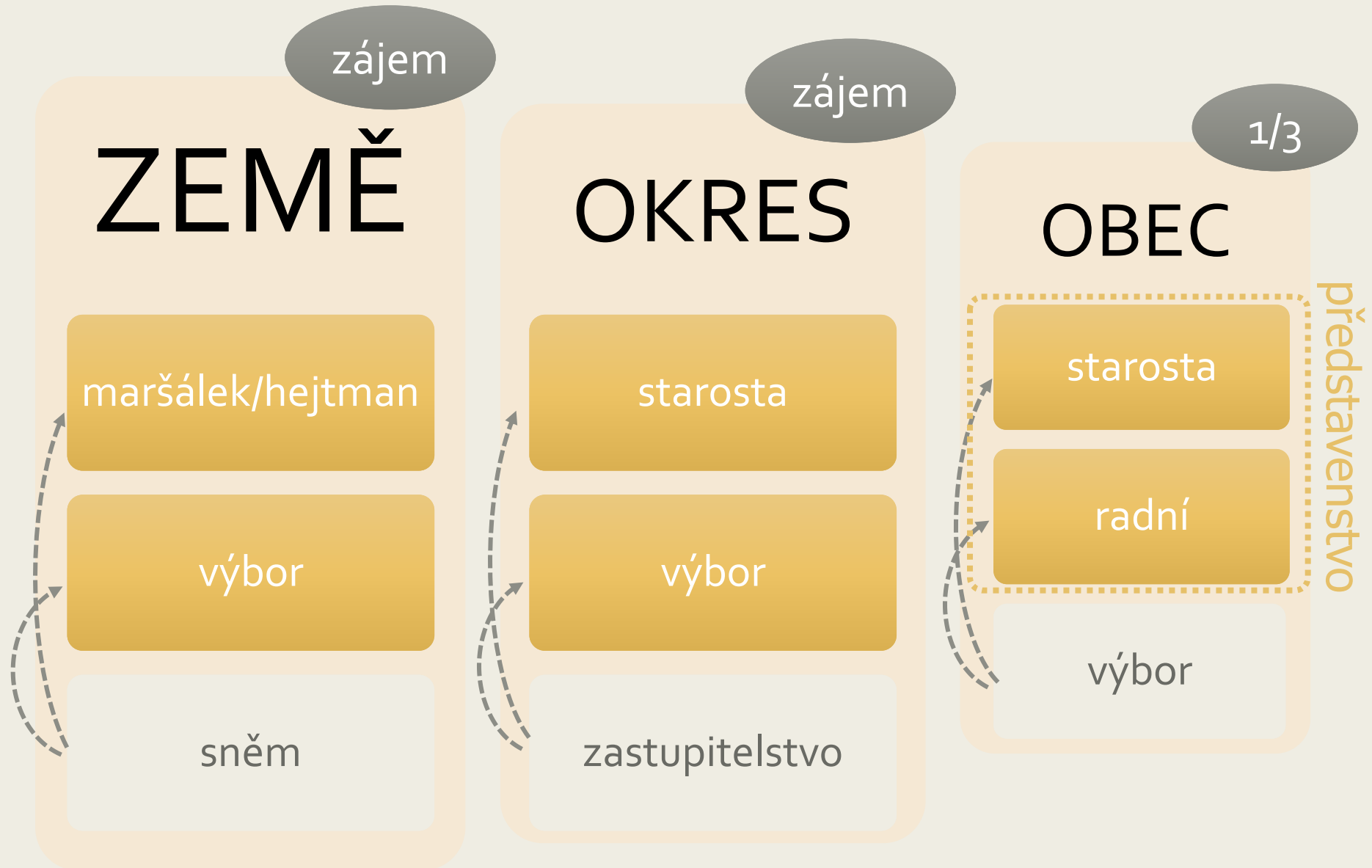
- ministerstva
- delegace

Veřejná správa v Předlitavsku

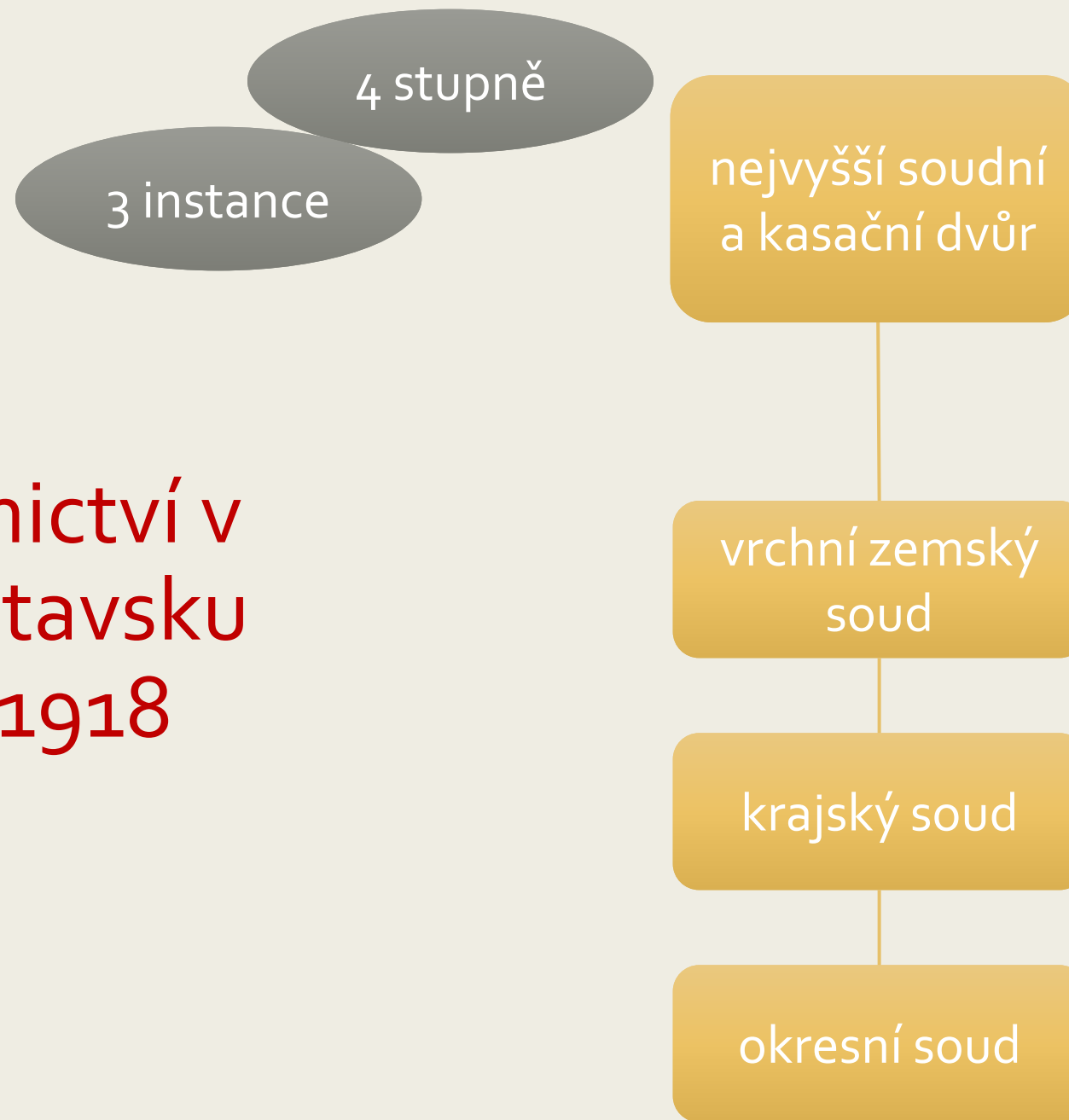
* historická tradice

Územní samospráva v Předlitavsku 1862-1918

Soudnictví v Předlitavsku 1848-1918

Volební právo do 1918

ZÁSADY

- **jednomandátové obvody a většinový volební systém** (k vítězství postačovala relativní většina)
- některé volby tajné, jiné veřejné
- **teorie zájmu**: podíl na obstarávání veřejných záležitostí (daňové zatížení) a spol. status jednotlivce koresponduje jeho podílu na tvorbě státní politiky
 - **poplatnický systém**: volič = plátce přímých daní, majetkový cenzus vylučuje všeobecnost hlasovacího práva (další cenzy – věk, pobyt, pohlaví)
 - **systém volebních kurií** (velkostatek, obchodní a živnostenské komory, města, venkovské obce, všeobecná kurie): segmentarizace voličů a volitelů dle majetkových poměrů; nestejný poměr počtu volitelů/mandát pro členy jednotlivých kurií vede k nerovnosti hlasovacího práva
 - do 1873 zástupci do říšské poslanecké sněmovny voleni **nepřímo zemskými sněmy**

REFORMY (tendence k rozšiřování volebního práva)

- Taafeho reforma 1882 – snížení majetkového cenzu „pětizlatkoví voliči“
- Badeniho reforma 1896 – zavedení všeobecné volební kurie
- 117/1907 ř. z. všeobecné, rovné a tajné volby do říšské rady

Politické strany do roku 1918

- politické strany surogátem státu, který se „svým národům“ postupně odcizoval
- úloha: uspokojování potřeb a požadavků národ. pospolitosti ve sféře hosp., spol. i kulturní
- funkce: národně-obranná a národně-emancipační
- úzké sepětí politických stran s rodícím se parlamentním systémem

Český politický program

- **historické české státní právo**
- staročeši → rezistence x mladočeši → aktivismus
- 1879 návrat českých poslanců do říšské rady, státoprávní ohrazení, „drobečková“ a pak „etapová“ politika

Rieger: „Jakáž pomoc! Když se nám nepodařilo passivním odporem vydobyti si svých práv jedním rázem, musíme je nyní sbíratí po drobtech i kdybychom tyto dropty měli sbíratí třeba pod stolem ! “

40.léta:
národní
strana

60. léta:
dvě
všenárodní
strany

90. léta:
pět
politických
táborů

nár.-lib.

katol.

soc-dem.

agrární

nár.-soc.

**NÁR-LIB.
TÁBOR:**

- ✓ nacional.
- ✓ měšťan.
živ. styl -
střední a
vyšší
vrstvy

**KATOL.
TÁBOR:**

- ✓ katolic.
církev a
nábožen.
- ✓ sociál.
reformy

**SOC-DEM.
TÁBOR:**

- ✓ dělnické
hnutí
- ✓ internac.

**AGRÁRNÍ
TÁBOR:**

- ✓ venkov
- ✓ rolnický
živ. styl

**NÁR-SOC.
TÁBOR:**

- ✓ nacional.
- ✓ sociální
reformy
- ✓ měšťan.
živ. styl –
nižší
vrstvy

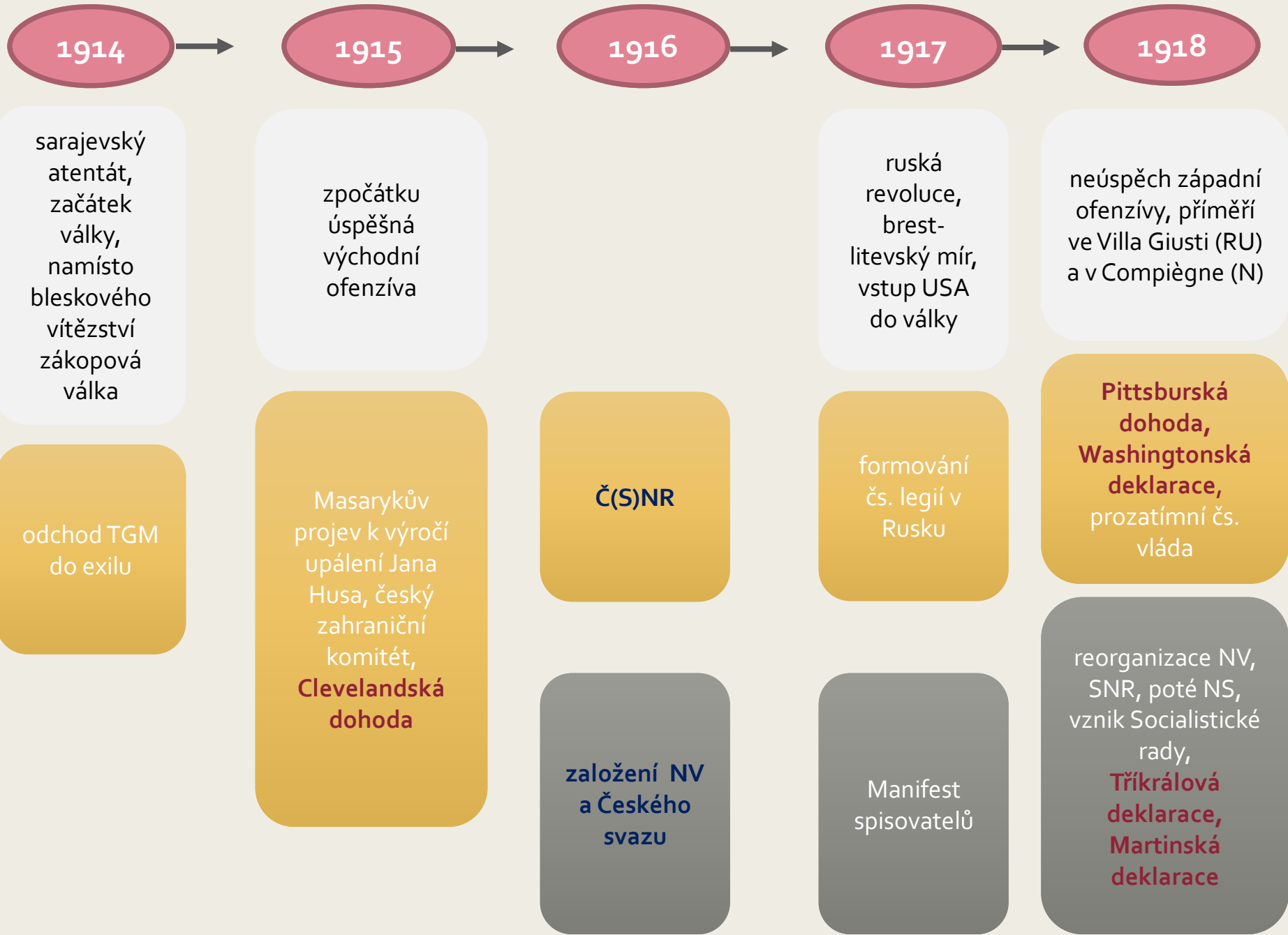
OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY

1. světová válka

- **charakter: globální, moderní, totální, ideologická** (Germánstvo vs. Slovanstvo, monarchie vs. demokracie)
- **příčiny:** mezinárodněpolitický systém – imperialistické mocenské soupeření, vnitropolitické vady – národnostní a sociální konflikty
- **válečné cíle:**
 - *západní dohodové velmoci saturované – defenziva (obrana kolonií, mocenská rovnováha v Evropě), R – velmocenská rehabilitace, ovládnutí černomořských úžin*
 - *centrální velmoci – ofenziva: RU „vnitřní imperialismus“ a reakce, N – umírněné: hospodářská integrace „Mitteleuropy“ pod německou hegemonií x radikální: anexe, kolonie*
- **pojetí a prostředky války:** Dohoda – racionálnější, tradičnější, válka hrazena z daní, NE zničit protivníka a překreslovat polit. hranice x Spolek – modernější, účel světí prostředky, totální nasazení, válečné hospodářství, státní půjčky a emise bankovek
- **válčící strany:** Trojspolek – monarchie (N, R-U, I) x Dohoda – demokracie (F, VB + Rus), Nejvyšší spojenecká rada

Průběh první světové války

- „optický klam“ (Jan Křen) – převažovaly vojenské úspěchy centrálních mocností **na frontách**, rozhodla převaha dohodových mocností v lidském a průmyslovém potenciálu **v zázemí**
- **obránci mají výhodu nad útočníky**
- strategické cíle N a RU se nezdařily – blesková, izolovaná válka proti F a SRB se změnila na válku zákopovou

1914

sarajevský atentát, začátek války, namísto bleskového vítězství zákopová válka

odchod TGM do exilu

1915

zpočátku úspěšná východní ofenzíva

Masarykův projev k výročí upálení Jana Husa, český zahraniční komitét, **Clevelandská dohoda**

1916

Č(S)NR

založení NV a Českého svazu

1917

ruská revoluce, brest-litevský mír, vstup USA do války

formování čs. legií v Rusku

Manifest spisovatelů

1918

neúspěch západní ofenzívy, příměří ve Villa Giusti (RU) a v Compiègne (N)

Pittsburská dohoda, Washingtonská deklarace, prozatímní čs. vláda

reorganizace NV, SNR, poté NS, vznik Socialistické rady, **Tříkrálová deklarace, Martinská deklarace**

Pařížská konference 1919

- **účastníci:** velmoci s všeobecnými zájmy (FRA, VB, USA, ITA, JAP) + ostatní s omezenými zájmy, tj. „vojen.“ spojenci (ČSR s podporou FRA – zástupci Karel Kramář, Edvard Beneš), „diplomat.“ spojenci, ad hoc přizvané státy; Rada pěti/čtyř – rozhodnutí, výbory a komise – odb. podklady, plenární zasedání delegací - schvalování
- předseda Georges Clemenceau, hlavní slovo v evrop. ot. spolu s Woodrow Wilsonem a Davidem Lloyd Georgem
- **koncepce:** „spravedlivý mír“ (USA) x „tvrdý mír“ (FRA)
- SN a mírové smlouvy s centrálními mocnostmi = „**versailský mírový systém**“ (Pakt + smlouvy versailská s N 1919, saintgermainská s RAK 1919, trianonská s MAĎ 1920, neuillská s BUL 1919, sèvreská s TUR 1920)
- **hranice:** p. **historický** (Č, severní hranice SLO), p. **vojensko-strategický a p. hospodářský** (jižní hranice SLO) vs. p. etnický; mírové smlouvy + sèvreská „hraniční“ smlouva 1920 (modifikace a doplnění)
- **menšiny** – „minoritní“ saintgermainská smlouva 1919; národy vs. národnosti; individuální rovnoprávnost; „značný zlomek“ = 20% v soud. okresu zakládá zvl. kolektivní práva (vněj. úřed. styk, vzdělávání, podpora kult. institucí)

Čsl. odboj - personálie

– *domáci*

- Mafie – predsednictvo: Edvard Beneš, Karel Kramář, Alois Rašín (NÁR DEM.), Josef Scheiner, Přemysl Šámal (NÁR. DEM.)
- NV – Karel Kramář předseda (STÁT. DEM.), Antonín Švehla (AGR.) + Václav Jaroslav Klofáč (NÁR. SOC.) místopředsedové, František Soukup jednatel (SOC. DEM.); kancelář; odb. komise; převaha občanských stran nad socialisty; sídlo v Obecním domě v Praze (Anglický klub)

– *zahraniční*

- ČZK, později ČNR v Paříži – TGM předseda (REAL.), Josef Dürich místopředseda (AGR.), Edvard Beneš generální tajemník (REAL., NÁR. SOC.), Milan Rastislav Štefánik zástupce SLO
- prozatímní vláda – TGM předseda vlády a min. fin., Edvard Beneš min. zahr. a vnitr., Milan Rastislav Štefánik – min. války

Revoluční a odbojové orgány

■ v českých zemích:

XII 1914 Maffie

XI 1916 Český svaz

XI 1916 Národní výbor

XI 1918 Revoluční národní shromáždění (nahrazeno IV 1920 Národním shromážděním)

■ na Slovensku:

X1918 Slovenská národná rada

■ v exilu:

X 1915 Český zahraniční komitét

II 1916 Československá národní rada

IX 1918 prozatímní vláda v Paříži

Občané!

Zachovejte klid a dbejte svědomitě všech pokynů Národního Výboru.

Národní výbor Československý:

Antonín Svehla,

úřednický místopředseda.

Dr. Frant. Soukup,

Jednatel.

VZNIK ČSR

- **Ženeva:** jednání stranických špiček a zástupců bank o budoucí podobě čs. státu s prozatímní vládou v Paříži
 - Uznání ČSNR a čsl. vojska za spojeneckou vládu a vojsko na sklonku léta a na podzim 1918 je **mezinárodním aktem uznání samostatnosti**
- **Praha:** pod dojmem revolučních událostí NV vyhláší **28. X 1918** samostatný stát a přebírá hlavní úřady → Provolání československému lidu zákonem č. 11/1918 je **vnitrostátním aktem zřízení samostatného státu**
- *zemské, okresní, místní národní výbory*

Národní výbor (Obecní dům)

Ústavní vývoj

1. „první ústavní provizorium“

pr. základ: X 1918 **Recepční zákon**

hl. úkol: hladké převzetí státní moci, vypracovat základní zákony, dotvořit systém ústavních orgánů

inst. základ: **NV** (předsednictvo = vláda, plénum = parlament, komise, výbory)

zákonná úprava Sbírky, nejvyšších správních úřadů = ministerstev (10), NSS v Praze, NS v Praze (od 1919 v Brně), poslanecké imunity

2. „druhé ústavní provizorium“

pr. základ: XI 1918 **Prozatímní ústava**

hl. úkol: vypracovat ústavu

inst. základ: **RNS** (jednokomorové), prezident, vláda; 2 novelizace – rozšíření NS (z. č. 138/1919 Sb.), posílení pozice prezidenta republiky podle franc. vzoru (z. č. 271/1919 Sb.); deficit demokratické legitimacy RNS (bez řádných voleb – rozšíření pléna NV, bez menšin)

3. Ústava z r. 1920

Ústavní principy

- *člověk = svobodný občan, ne poddaný*
- *lid je zdrojem i účelem moci, ne panovník, Bůh*
- *východiskem pro ustavování st. orgánů je demokratická volba*
- *kolektivní/zákonodárny orgány mají přednost před monokratickými/výkonnými*
- *dělbá moci*

Recepční zákon (zák. č. 11/1918 Sb.)

- konec října **1918**
- his. kontext: celostátní vlna spontánních demonstrací u příležitosti zahájení kapitulačních jednání ze strany Rakouska-Uherska (Andrássyho nóta) – nekrvavý převrat v Praze, organizovaný „muži 28. října“, vyústil v převzetí moci NV, jenž zřídil samostatný čsl. stát a sám sebe proklamoval za nejvyššího nositele státní moci
- autor: JUDr. Alois Rašín, doplnil Vavro Šrobár

RECEPCE

= záměrné převzetí konkrétního právního ustanovení nebo celého pramene práva z jednoho právního řádu do jiného

(Z. Madar a kol.: Slovník českého práva)

PRÁVNÍ KONTINUITA (dle Weyra)

- **formální** – vývoj pr. řádu ústavní cestou, kdy nové zákony odvozují svou platnost od téže základní normy (ústavy); při revolučním vzniku státu jako ČSR dochází naopak ke vzniku nového normativního základu celého pr. řádu (nový stát = nový pr. řád), tedy k přerušení formální kontinuity
- **materiální** – novou normou je převzat obsah norem starších, náležejících k jinému pr. řádu; při vzniku ČSR byla zachována materiální kontinuita s obsahem rakouského pr. řádu v důsledku přijetí recepčního zákona

Weyr:

„Uhaslo ohnisko, z něhož veškeré rakouské zákony a ostatní normy (nařízení atd.) čerpaly svoji právní platnost (relevanci), t. j. prosincová ústava z roku 1867. Rakouský právní řád, založený na této ústavě, patří minulosti, historii. Na troskách zhaslého ohniska tohoto řádu vzniklo však nové, tak jako starý politický útvar státu rakouského vystřídaly politické útvary nové. Vznikly nové státy a právní řády, z nichž jeden jest republika československá a právní řád její.“

Recepční zákon (zák. č. 11/1918 Sb.)

■ zákl. charakteristika:

- *max. stručnost (Preamble + 5 čl.)*
- *otevřená ot. formy státu (čl. 1)*
- **NV** *jediným nejvyšším orgánem moci výkonné i zákonodárné (čl. 1)*
- *chybí úprava ZPS*
- **všeobecná recepční klausule:**
 - právo (čl. 2):
 - objektivní
 - subjektivní
 - soustava orgánů státní moci na území ČSR (čl. 3)
- **materiální kontinuita práva – dualismus ČS**

Preamble

„Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby byla zachována souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto ...“

Prozatímní ústava (zák. č. 37/1918 Sb.)

- pol. listopadu **1918**
- his. kontext: snaha dát co nejdříve popřevratovému polit.-mocen. uspořádání alespoň provizorní ústavní základ, jak vyžadovala demokratická koncepce vznikajícího státu
- hl. autor: **JUDr. Alfréd Meissner** jakožto pověřený referent ústavní komise NV
- návrh nejprve projednán v ústavní komisi NV, posléze projednán a schválen v plénu NV

Prozatímní ústava (zák. č. 37/1918 Sb.)

- zákl. charakteristika:
 - *stručnost (21 par.)*
 - *otevřená ot. formy státu; implicity zakotveno prozatímní republikánské zřízení*
 - *teorie dělby moci, jejíž rovnováha je programově vychýlena ve prospěch legislativy*
 - *unikameralismus*
 - *chybí úprava ZPS (vydělena do zvl. zákona, jehož návrh ale nebyl v NV schválen)*

Prozatímní ústava (zák. č. 37/1918 Sb.)

■ Systematika:

- **NS (1-6):** jednokomorový zákonodárny sbor – dominantní postavení v systému orgánů st. moci, částečně odbourané novelizacemi posilujícími orgány exekutivy; vznik doplněním NV dle Švehlova klíče (výjimka u slov. poslanců)
- **prezident (7-12):** taxativně, úzce vymezená pravomoc k plnění reprezentačních a méně závažných úkolů
- **vyhlášení rozsudků** jménem republiky (13)
- **vláda (14-18):** „kolektivní výkonný orgán parlamentu“ (Soukup)
- **publikace a promulgace zákona (19)**
- **závěrečná ustanovení (20-21)**

Ústava z r. 1920 (zák. č. 121/1920 Sb.)

- konec února **1920**

autor: JUDr. Jiří Hoetzel jakožto přednosta legislativního odboru MV,
politickým tvůrcem A. Švehla

- návrh nejprve projednán v ústavním výboru (předsedou A. Meissner, jedním z místopředsedů František Weyr), posléze projednán a schválen v plénu RNS – absence širší veřejné diskuse

Hoetzel:

„Nešlo tu v první řadě o dílo vědecké, nýbrž politické.“

Ústava z r. 1920 (zák. č. 121/1920 Sb.)

■ hlavní polit. rozpory:

- *jednokomorový (L) či dvoukomorový (P) parlament a příp. vztah mezi oběma komorami*
- *přímé či nepřímé volby do Senátu*
- *ústavní zakotvení odluky církve od státu
(proti hlavně lidovci a SLS)*
- *ústavní zakotvení jazyka „státního“ (prosazovali Kramářovi národní demokraté) a „československého“*

Ústava z r. 1920 (zák. č. 121/1920 Sb.)

■ zákl. charakteristika:

- *svrchovanost lidu chápaného jako pouvoir constituant*
- *republika (volitelnost nositele moci + jediný zdroj legitimacy v lidu, zájem celku, rovnost, veřejnost, legalita...)*
- *zastupitelská demokracie*
- *unitární stát (územ. jednotky nemají povahu státu)*
- *teorie dělby moci*
- *dualistická exekutiva - výkonná moc rozdělena mezi prezidenta (taxativní výčet pravomocí) a vládu (zbytková pravomoc)*
- *bikameralismus*
- *obecně delší volební obd. než dnes*

Ústava z r. 1920 (zák. č. 121/1920 Sb.)

- *všeobecná derogační klausule*
 - ustanovení - odporující Ústavě ČSR
 - odporující republik. formě státu
 - ústavní zákony časově předcházející Ústavě ČSR

Inspirační zdroje ústavodárce (dle Baxy)

- ZPS – RAK prosincová ústava
- suverenita lidu – ŠVÝ, USA
- dělba moci – FRA, USA
- nepřímá volba prezidenta – FRA
- stálý výbor - MEX
- volební soud – VB
- vyšší právní síla ústavy – USA
- ...

Ústava z r. 1920 (zák. č. 121/1920 Sb.)

- Systematika:
 - *Preamble*
 - *Uvozovací zákon (10 čl.)*
 - rigidnost, superiorita ústavy
 - ÚS
 - derogační klausule
 - přechodná ustanovení
 - *Ústavní listina (134 par.)*

Ústava z r. 1920 (zák. č. 121/1920 Sb.)

- Systematika Ústavní listiny:
 - *všeobecná ustanovení (hl. 1, 1-5)*
 - *moc zákonodárná - NS (hl. 2, 6-54)*
 - poslanecká sněmovna
 - senát
 - *moc výkonná (hl. 3)*
 - prezident (56-69)
 - vláda (70-84)
 - další orgány výkonné moci (85-93)
 - *moc soudní (hl. 4, 94-105)*
 - *ZPS (hl.5, 106-127) – vůdčí zásada rovnosti + ZPOV (branná povinnost)*
 - *ochrana menšin (hl. 6, 128-134)*

30. léta - krize ústavního systému (dle Broklové)

- heterogenní struktura státu
národnostní/sociální/politická
- vznik diktatur v Evropě – revize versailleského systému
- absence tradic parlamentarismu
- silné roztříštění polit. stran
- „koaličnictví“
- odcizení politiky voličské základně

Zmocňovací zákonodárství

300/1920 Sb., o mimořádných opatřeních → suspenze ZPS v mimořádných stavech

95/1933 Sb., o mimořádné moci nařizovací → vládní opatření k odvrácení nebo zmírnění škod a poruch hospodářského života

131/1936 Sb., o obraně státu → vládní nařízení se silou zákona k obraně státu

Zmocňovací zákon

- z. č. 330/1938 Sb.
- zavádí prvky „autoritativní“ demokracie
- v pol. prosince 1938 vyhlášeny parlamentní prázdniny, po kterých se sněmovny již nesešly - absence demokratické kontroly výkonné moci
- čas. omezená platnost na 2 roky
- moc vládní a výkonná se zmocňuje k výkonu moci ústavodárné a zákonodárné
- **přesun pravomocí:**
 - *ústavní zákony: NS › prezident a vláda*
 - *obyč. zákony celostátní: NS › ústřední vláda a prezident*
 - *obyč. zákony oblastní: zemské sněmy › zemské vlády a prezident*
- zpětně přiznána platnost zákona vl. nař. vydaným dle zák. č. 95/1933 Sb. (řízení hospodářství) a zák. č. 131/1936 Sb. (stav branné povinnosti)

Zmocňovací zákon II

■ prezident

- **dekrety** se silou ústav. zákona (podm.: změnu si vyžadují nové poměry, jednohlasný návrh vlády, zákaz majorizace)
- **opatření** se silou ústavního zákona - hranice (podm.: nutnost změny)

■ vláda

- **nařízení** tzv. „privilegovaná“ se silou zákona (podm.: nutnost změny, souhlas a spolupodpis prezidenta, nesmí měnit ústavní listinu); subdelegace